

Elk jaar schrijft de Prinsenlandkrant rond 4 en 5 mei een artikel over de oorlog. Tweejaar geleden over een tuindersdochter aan de 's Gravenweg en vorig jaar over het in Auschwitz overleden joodse jongetje Jacky. Nu moet het nog mei worden. Hier nu een persoonlijk verhaal met de oproep aan u allen 'Wat zijn uw herinneringen aan de oorlog?' Stuur een email en de schrijver komt u interviewen. Lees onderstaande voorzichtig want hier en daar staan gedichten. Niet altijd even eenvoudig dus.

“Ik heb zelfs Joodse vrienden” [1]

Tegen de plantenbak bij onze voordeur stond ze geleund, de vrouw van de overkant, onze overbuur, een wat gezette kleine vrouw met een zachte stem en ze droeg een jurk zonder mouwen, zodat ik haar armen kon zien. Omhoog kijkend van mijn moeder naar haar armen, werd ik gebiologeerd door een plekje op de rechter onderarm vlak bij de elleboog.

Als kind kocht je vroeger plaatjes te samen met een schijfje roze kauwgom. Plaatjes die je, wanneer je ze nat maakte, op je arm kon overdrukken – eventueel op andere plaatsen maar wij plakten ze altijd op de arm, zodat het net een echte tatoeage leek. Als kind rolde je de hemdsmouwen op want iedereen moest het zien. Op die plek kon je je niet meer wassen anders liet het plaatje los. Maar na een paar water- en zeeploze dagen schilferde het plaatje toch weg alsof het dode huid betrof. Ontegengelijk had zij geen plaatje van een stuiver op de onderarm, daarvoor was de kleur te diepblauw en zag je dat er een film van vlees over lag. Trouwens, wie graveerde er nu een nummer in z'n arm? In haar ogen durfde ik niet te kijken, alleen het immense getal, onuitsprekelijk was het voor me, bleef op mijn netvlies gevangen als een stigma haast. Het was duidelijk- zonder enige reden- dat ik er niet naar kon vragen. Ik focuste op haar, al pratende met mijn moeder, opgewekt licht ze zelfs een paar maal. Hoe konden deze vrouwen net doen alsof er niets aan de hand was, want een nummer op de huid is toch niet voor niets-'s nachts leek het op mijn hoofdkussen te staan en ik wilde weten wat het betekende. Mijn oudere zusje dacht dat het misschien haar telefoonnummer was. 'Wel heel handig', sprak ze wijs.

Geruime tijd later vertelde mijn

moeder waarom ze het niet weg liet halen, want medisch gezien was het een geringe ingreep: een stukje vlees uit de bil op de plaats van het weggesneden nummer. Het was onmogelijk daar het tot haar verleden behoorde. Iedereen mocht dit zien in de zomer, wanneer de zon de huid roder aftekende. Haar huid die verbrandde op zonnige vakanties, die zij altijd in Italië doorbrachten, rijdend via België en Frankrijk en nooit korter via Duitsland. Natuurlijk was ik bang voor filosemitisch gedrag tijdens latere gesprekken, die ik met haar en met haar man had.

“Erger dan haat die beledigen kan: vriendschap waartegen ik me niet verdedigen kan.” [2]

En met het tuinhek tussen ons in ontmoette ik, een oude jonge man, de overbuurman en we lachten om witzes over schuld, straf en Gods aanwezigheid in niet- christelijke zin. Mijn overbuur was fantastisch als hij over Moos en Sam vertelde.

“Alleen God en de humor kan ons redden” [3]

Vaak hadden onze gesprekken onvermoede wendingen door schijnbare futiliteiten en zwol de historie op als door een latente ziekte: mijn verhaal over de afkeuring voor militaire dienst en zijn vraag hoe ik dat had klaargespeeld. 'Ach, ik had een mij welgezinde selectieofficier', sprak ik en verstarde want voor mij klapte mijn overbuurman in: 'selectieofficier, alleen het woord al, ik had ook een mij welgezinde selectieofficier', kon hij nog uitbrengen voor hij snel naar binnen ging. Thuis keek ik naar de foto in het

geschiedenisboek. Op een ton stond hij, op een perron als een verkeersagent. Met de linkerarm gestrekt, wees hij in een voor mij onbestendige richting. Rechts was het Lager, links de directe dood, de ovens.

“In hun bedrijf te weerd verrast, kronkelt hun lijf in blauwig puin. Een wespennest wordt uitgegast; een mini-auschwitz in mijn tuin.” [4]

Wat ik weet, is dat van de 150.000 direct met de Endlösung betrokkenen slechts 168 als moordenaar zijn berecht en dat 6500 mensen, ook voor meervoudige moord, veroordeeld werden tot celstraffen van hoogstens vijf jaar en dat zijn waar-de getallen.

“Ieder spatje herinnering had hij uitgeveegd maar een vingerafdruk op een droom werd hem noodlottig” [5]

Onze gesprekken bij het tuinhek bezorgden hen ongewild dromen en hun huilen liep als stroop tegen de slaapkamermuren. Ze waren bij ons in de straat komen wonen, omdat er zo weinig jonge ouders woonden (het was een goed gesitueerde omgeving en dan was je bij aankoop van het huis vaak op leeftijd). Veel kleine kinderen waren er niet. Vooral in de zomer, wanneer men de ramen open liet staan, zou je die goed kunnen horen huilen, kindergehuil overdag of ergens verdwaald in de nacht. En dat was niet verdraagbaar, de geluiden buiten, en binnen de beelden van mannen, vrouwen en kinderen die in een brandende oven gegooid werden- 'kun je dat begrijpen, Rik?' vroeg hij dan pijnlijk lachend.

“Die schoorsteen zit zo rustig op het dak dat ik jaloers dimensies brak en aan de oven vroeg om mijn tegoed aan roet.” [6]

“Aan de Rijn zou ik willen wonen maar ik zou iedere nacht bang zijn en niet meer aan de Rijn willen wonen.” [7]

En dan spraken we vaak over mijn studie wijsbegeerte en de daarvoor belangrijke Duitse traditie, maar voor hem was het, 'misschien erg kinderachtig', onmogelijk om met plezier een tekst in het Duits te lezen. Of als zijn zoon Ben, wanneer hij op z'n kop kreeg, zei 'dat ie dat niet had kunnen weten', dan hoor ik het in het Duits. Ik kan er nooit omheen'. Als in een lawine vervolgde hij: 'wanneer iemand zich aan mij voorstelt, wil ik weten hoe oud hij is- rond de veertig, dan weet ik het: zijn ouders waren fout.'

“Mijn intuïtie springt op de pedalen van mijn fantasie en geeft vol gas. Als ik word voorgesteld voel ik aan zijn hand hoe fout hij was.” [8]

Voor mij ligt alles in musea opgeslagen en dus reisde ik af naar het Konzentrations Lager Dachau om te zien wat er over was. Mijn ogen zagen een ordentelijk veld met grind, een rij populieren, een schoorsteen, een aantal herbouwde barakken waarin de overzichts-tentoonstelling zich bevindt. Slechts een fractie van al het prikkeldraad is overgebleven. Het crematorium was die dag voor bezichtiging gesloten wegens restauratiewerkzaamheden. Maar ik had al genoeg gezien en sindsdien heb ik daarover nooit meer met mijn overburen gesproken. Maar ik weet, dat zondag 30 januari 1983, vijftig jaar nadat Hitler aan de macht kwam, een vriend hen zal hebben opgebeld omdat er een interview met Albert Konrad Gemmeker in de volkskrant van zaterdag 29 januari stond. Gemmeker, de commandant van het Juden-Durchgangslager Westerbork. Als het staat geschreven, wil mijn overbuurman het niet lezen maar als het

er staat dan moet hij het lezen, dat Gemmeker een slecht geheugen heeft, dat Gemmeker plots weet, dat het verzinnsels zijn, dat Gemmeker zelfs joodse vrienden heeft, die hem per briefkaart gelukkig kerstfeest wensen.

“Assen/ ANWB- bord - het is al bijna weer zo verdenk ik als ik merk hoe dichtbij Westerbork is.” [9]

Die nacht in 1983 scheidde een zwarte streep asfalt mij van mijn overburen- welterusten, ik weet dat op uw slaapkamer de lichten aan en uit zullen gaan- dat ik uw schimmen langs vitrages zal zien schuiven.

“Sjosjanna - vannacht: je spokenstap - ik streeelde een lampenkap.” [10]

In liefdevolle herinnering aan mevrouw en mijnheer Block, mijn overburen.

Rik Roelfzema
d.roelfzema@upcmail.nl

1. Uitspraak van kampcommandant Gemmeker in interview met Dick Walda, de volkskrant 29-01-1983.
2. Gedicht uit: Zeer Zeker en Zeker Zeer van Saul van Messel, p.10
3. Ondertitel van het (enige) joodse verzetsblad in de tweede wereldoorlog genaamd: De Keten.
4. Gedicht uit: Syndroom van Saul van Messel, p.13
5. Gedicht uit: Het beloofde land van Saul van Messel, p.9
6. Gedicht uit: Mammoeth Mijn Muze van Saul van Messel, p.29
7. Gedicht uit: Over De Huid Van Mijn Geheugen van Saul van Messel, p.44
8. Gedicht uit: Syndroom, idem, p.12
9. Gedicht uit: Syndroom, idem, p.47
10. Gedicht uit: Syndroom, idem, p.48

